

อำนาจอธิปไตยแนวพุทธ Buddhist Sovereignty

ศ.พิเศษอดิศักดิ์ ทองบุญ
Prof. Adisak Thongbun
ราชบัณฑิต

บทคัดย่อ

ประเทศไทยปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงบัดนี้ ส่วนหนึ่งยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริงคืออะไร อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย หมายถึงอะไร สิทธิและอำนาจหน้าที่ในฐานะเจ้าของอำนาจนั้นอย่างไร พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องอำนาจอธิปไตยไว้ในอาธิปไตยยสูตร หากคนไทยนำหลักอธิปไตย ๓ มาใช้เป็น (๑) หลักการครองตน (๒) ครองคน (๓) ครองงาน เหมือนอย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ตลอดมาในขณะทรงครองราชย์ บ้านเมืองไทยจะเจริญมั่นคง ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหล้าชาวประชาภิเษก เพราะทุกคนเป็นผู้มีส่วนสร้างประชาธิปไตยนั่นเอง

คำสำคัญ : อำนาจอธิปไตย, ประชาธิปไตย, อาธิปไตยยสูตร

Abstract

The kingdom of Thailand was ruled in the democracy since 2475/1932 until now. Some people have not understood what the democracy is or what the sovereignty of Thai people do mean. There is finally question how the right owners do use. Buddha exactly had taught in Ādhippateyyasutta. Thais actually used three types of sovereignty in the other principles: (1) self-discipline, (2) personnel management, (3) work management as if Rama VIII have spent it when he is ruling in Thailand. Therefore, the country will be stable and peaceful over every region, because everybody has participation to create the democracy in Thailand.

Keywords: Sovereignty, Democracy, Ādhippateyyasutta

บทนำ

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวร เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ศกนั้น แต่ก็มี การปฏิวัติรัฐประหาร ยกเลิกและร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่หลายครั้ง จนมาถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๕๐ ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

ในมาตรา ๓ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้บัญญัติว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

อำนาจอธิปไตยที่ระบุไว้ในมาตรา ๓ แห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ หมายถึง อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการ ที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาลตามลำดับ

รัฐธรรมนูญได้กำกับการใช้อำนาจอธิปไตยทั้ง ๓ ประการไว้ในวรรคที่ ๒ ของมาตรา ๓ นั้น ว่า รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม ซึ่งพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้บทนิยามไว้ว่า หมายถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ยังกำหนดหน้าที่ของชนชาวไทยเจ้าของอำนาจอธิปไตยไว้ในมาตรา ๗๐ ว่า “บุคคลมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้” และมาตรา ๗๑ ว่า “บุคคลมีหน้าที่ป้องกันประเทศ รักษาผลประโยชน์ของชาติและปฏิบัติตามกฎหมาย” เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญได้ให้หลักการและวิธีการในการใช้อำนาจอธิปไตยไว้อย่างรัดกุมแล้ว แต่ผลสัมฤทธิ์หรือความล้มเหลวย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ เพราะปรากฏอยู่เสมอว่า กฎหมายจะดีวิเศษอย่างไร ถ้าบุคคลไม่ปฏิบัติตาม ก็ไม่เกิดผลดีใด ๆ ตามที่หวังไว้ ด้วยเหตุนี้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย จึงไม่ค่อยประสบผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร

ลองมองดูหลักการทางพระพุทธศาสนาบ้าง พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักอริปไตยไว้ในอาธิปไตยสูตร โดยทรงเน้นที่บุคคลก่อน เมื่อบุคคลปฏิบัติได้แล้ว สังคม ประเทศชาติหรือส่วนรวมก็พลอยได้รับผลดีด้วย จึงขอเสนอการศึกษาวิเคราะห์อำนาจอริปไตยตามแนวพระสูตรนี้

พระพุทธวาทะในอาธิปไตยสูตร^๑

พระพุทธเจ้าตรัสอาธิปไตยสูตรแก่ภิกษุทั้งหลาย ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย อาธิปไตย(ความเป็นใหญ่) ๓ ประการนี้

อาธิปไตย ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ

๑. อัตตาริปไตย (ความมีตนเป็นใหญ่)
๒. โลกาธิปไตย (ความมีโลกเป็นใหญ่)
๓. ธัมมาริปไตย (ความมีธรรมเป็นใหญ่)

อัตตาริปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สุดของทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ การที่เราละกามเช่นใดแล้วจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เราพึงแสวงหากามเช่นนั้น หรือกามที่เร็วกว่านั้น นั้นไม่สมควรแก่เราเลย’

ภิกษุนั้นเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอทำตนเท่านั้นเป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อัตตาริปไตย

โลกาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวรบิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ

^๑ จากอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒๐. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), ข้อ ๔๐ หน้า ๒๐๑-๒๐๔.

โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สวดก้องทุกข์ทั้งสี่นี้จึงพึงปรากฏ ก็เราบวชแล้วอย่างนี้พึงคิดเรื่องงาม เรื่องปองร้าย เรื่องเปียดเบียน โลกสันนิवास(การอยู่ร่วมกันของสัตว์โลก)นี้ใหญ่ ก็ในโลกล้านนิवासใหญ่มีสมณพราหมณ์ ผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่น สมณพราหมณ์เหล่านั้นมองเห็นได้แม้จากที่ไกล แม้อยู่ใกล้ก็ไม่ปรากฏ รู้จิต(ของบุคคลอื่น)แม้ด้วยจิต(ของตน) สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้นพึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธา เขาจึงออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่ แม้เทวดาผู้มีฤทธิ์ มีตาทิพย์ รู้จิตของบุคคลอื่นก็มีอยู่ เทวดาเหล่านั้น ย่อมปรากฏจากที่ไกลบ้าง เข้ามาใกล้แล้วกลับมองไม่เห็นบ้าง ย่อมรู้จักด้วยจิตบ้าง’ เทวดาเหล่านั้น พึงรู้จักเราอย่างนี้ว่า ‘ท่านผู้เจริญทั้งหลายโปรดดูกุลบุตรนี้ เพราะมีศรัทธาเขาจึงออกจากเรือนบวช เป็นบรรพชิต เต็มไปด้วยบาปอกุศลธรรมอยู่’

ภิกษุเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอทำโลกเท่านั้น ให้เป็นใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า โลกาธิปไตย

ธัมมาธิปไตย เป็นอย่างไร

คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่ในป่าบ้าง อยู่ตามโคนต้นไม้บ้าง อยู่ในเรือนว่างบ้าง ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘เราออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เราออกจาก เรือนบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีหรือความไม่มีเช่นนั้น อนึ่ง เราถูกชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และ อุปายาสครอบงำ ชื่อว่าถูกทุกข์ครอบงำ มีทุกข์อยู่ตรงหน้า ทำอย่างไร การทำที่สวดก้องทุกข์ทั้งสี่นี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้ เฉพาะตน ก็เพื่อนพรหมจรรย์ผู้รู้เห็นอยู่ มีอยู่ การที่เราบวชในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว อย่างนี้พึงเกียจคร้านประมาทอยู่นั้นไม่สมควรแก่เราเลย’

ภิกษุนี้ย่อมเห็นประจักษ์ว่า ‘ความเพียรที่เราเริ่มไว้แล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่ตั้งมั่นแล้วจักไม่เลอะเลือน กายที่สงบแล้วจักไม่กระสับกระส่าย จิตที่ตั้งมั่นแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่’ เธอยกธรรม เท่านั้นให้ใหญ่ ละอกุศล บำเพ็ญกุศล ละกรรมที่มีโทษ บำเพ็ญกรรมที่ไม่มีโทษ รักษาตนให้บริสุทธิ์

ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อัมมาธิปไตย
 ภิกษุทั้งหลาย อาธิปไตย ๓ ประการนี้แล”
สรุปหลักอธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสูตร

อธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสูตร หมายถึงอำนาจของจิตหรือความคิดที่ถือเอาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นใหญ่ หรือเป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์ มีหลักการสำคัญดังนี้

๑. อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ หมายถึง การยกตนเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

๒. โลกาธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ หมายถึง การยกความนิยมของ ชาวโลกเป็นเหตุเพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

๓. อัมมาธิปไตย หรือ ธรรมาธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเห็นใหญ่ หมายถึง การยกความถูกต้อง ความเป็นจริงหรือความสมควรตามธรรม เป็นเหตุ เพื่อละชั่ว ทำดี ทำใจให้บริสุทธิ์

หลักอธิปไตยตามนัยอธิปไตยยสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายให้เป็นหลักการครองตนของ พุทธบริษัท เพื่อบังคับตนให้ปฏิบัติธรรม ตั้งแต่ชั้นโลกียะ จนถึง โลกุตตระ คืออริยมรรค ๔ อริยมผล ๔ และนิพพาน ที่เรียกว่า โลกุตตรธรรม ๘ แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการครองคนได้ด้วย ดังจะนำมาเสนอพอเป็นตัวอย่างต่อไปนี้

การครองตนตามหลักอธิปไตย ๓

๑. ตามหลักอัตตอธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราใช้สติครองตน โดยถือตนเป็นใหญ่ เพราะไม่มีใครรู้จักตัวเราดีไปกว่าเรา การใช้สติครองตน คือ ให้อยู่อย่างมีสติ เมื่อมีเหตุการณ์หรือปัญหา ใดๆ เกิดขึ้น คิดแก้ไขอย่างผู้มีสติ เช่น เมื่อมีแรงจูงใจให้ทำการทุจริตต่อหน้าที่ ถ้าเราถือหลักอัตตอธิปไตย ของพระพุทธเจ้า เราต้องใช้สติพิจารณาว่า ขณะนี้เรากำลังทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าในชีวิต ถ้าเรา ปล่อยตัวปล่อยใจไปตามแรงจูงใจเช่นนั้น อนาคตของเราก็จะเป็นเช่นไร ถ้าเราประสพภัยอันตรายใด ๆ พ่อแม่ พี่น้อง ญาติๆ ครู อาจารย์ และผู้หวังดีต่อเราจะรู้สึกอย่างไร เมื่อคิดได้เช่นนี้แล้วตัดสินใจไม่ทำ ตามแรงจูงใจนั้น และตั้งใจทำงานเพื่อให้บรรลุผลตามที่ตนเองและพ่อแม่หวังไว้ โดยไม่หวั่นไหวไปตาม อารมณ์ชั่ววูบใดๆ

การปรารถนาและความหวังดีของบุคคลใกล้ชิดที่มีต่อตนเช่นนี้ ชื่อว่า การครองตนตามหลัก อุตตอธิปไตยของพระพุทธเจ้า

๒. ตามหลักโลกาธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้ปัญญาครองตนโดย ถือโลกเป็นใหญ่ คือ ใช้ปัญญาพิจารณาคำติชมของมหาชนเป็นแนวปฏิบัติตามหลัก **ปรโตโฆสะ** คือ ฟังเสียงภายนอก แล้วใช้ **โยนิโสมนสิการ** พิจารณาตัดสินการกระทำของตนว่าถูก ผิดหรือดี เลว ประการใด เพราะความลับของผู้ทำบาปไม่มีในโลก (นตฺถิ โลเก รโห นาม ปาปกมมํ อุกุพฺพโต) เมื่อเราทำกรรมใดๆ ลงไป ไม่ว่าจะดี หรือเลว ย่อมมีคนรู้เห็น เราทำดี คนทั้งหลายย่อมสรรเสริญ เราทำชั่ว คนทั้งหลายย่อมนินทา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า คนไม่ถูกนินทาไม่มีในโลก (นตฺถิโลกे อนินทิตโต)

การปรารภคำสรรเสริญและคำนินทาของคนทั้งหลายแล้วกระทำความดี ไม่ทำความชั่วเช่นนี้ ชื่อว่า การครองตนตามหลักโลกาธิปไตยของพระพุทธเจ้า

๓. ตามหลักธัมมาธิปไตยหรือธรรมาธิปไตย พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เราใช้พระธรรมครองตน โดยถือพระธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่หรือเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ในการแก้ปัญหาต่างๆ เพราะเชื่อว่า ผู้ประพฤติธรรมเป็นปกติย่อมอยู่เป็นสุข (ธมฺมจारी สุขํ เสติ)

พระธรรมที่ควรนำมาใช้ในการครองตน คือ **หลักไตรสิกขา** ศีล สมาธิ ปัญญา โดยเริ่มจาก ขั้นต้น คือ เบญจศีล เบญจธรรม เมื่อมีศีลสมบูรณ์แล้ว ขั้นต่อไปให้ฝึกการบริหารจิต โดยใช้สติกำหนด จิตให้คิดอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเป็นเวลา นานจนเกิดสมาธิ แล้วเริ่มเจริญปัญญา ตามแบบสติปัฏฐาน ๔ พิจารณากำหนดรู้ความเป็นไปตามที่ปรากฏในปัจจุบันของกาย(เช่นลมหายใจ) เวทนา จิตและธรรมในตัวเรา หรือการเจริญปัญญาในขั้นสูง มุ่งให้ได้วิปัสสนาญาณ ๙ ได้แก่

๑. อุท্থัพพยานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า อุทะ ยับพฺยา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็น ความเกิดและความดับ คือ พิจารณาเห็นความเกิดขึ้นและความดับไปของขันธ์ ๕ ที่เรียกสั้นๆ ว่า **นามรูป** จนเห็นชัดว่า นามเกิด รูปเกิด นามดับ รูปดับ ติดต่อกันตลอดเวลา จนได้ข้อสรุปว่า สิ่งทั้งปวง มีการเกิดขึ้นแล้วดับไปเป็นธรรมดา เช่น พิจารณาตามดูลมหายใจเข้าออก ลมหายใจเป็นรูปที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ความรู้สึกถึงการเกิดขึ้นและดับไปของลมหายใจเป็นนาม หรือพิจารณาการเดินทาง เริ่มที่ ออยากเดิน (นามเกิด) ทำให้เท้าเคลื่อนไหว (รูปเกิด) ตลอดเวลาที่เดิน จึงมีรูปและนามเกิด-ดับ ตลอดเวลา

๒. กังคานุปัสสนาญาณ (อ่านว่า กังคา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นความสลาย คือ เมื่อเห็นความเกิดความดับของขันธ์ ๕ ตามญาณที่ ๑ แล้ว ในญาณนี้จะเพ่งดูในส่วนความดับอันเป็น จุดจบสิ้น ก็จะเห็นว่า สังขารทั้งปวงล้วนจะต้องสลายไป ไม่มีสิ่งใดคงทนอยู่ได้

๓. **ภยตูปัญฐานญาณ** (อ่านว่า พะยะตุ ปัตถานะ ยาน) ญาณตามเห็นสังขารปรากฏเป็นของน่ากลัว คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๒ ว่า สังขารทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นไปในภพภูมิใด ก็ปรากฏเป็นของน่ากลัว เพราะจะต้องสลายไปทั้งหมด

๔. **อาทีนวานุปัสสนาญาณ** (อ่านว่า อาทีนะวา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นโทษ คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๓ ว่า สังขารทั้งปวงเป็นโทษ เป็นสิ่งที่มีความบกพร่อง จะต้องระคนอยู่ด้วยทุกข์

๕. **นิพพิทานุปัสสนาญาณ** (อ่านว่า นิพพิทา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นโทษ คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๔ ว่า สังขารทั้งปวงที่มีโทษนั้น เป็นสิ่งน่าเบื่อหน่าย ไม่น่าเพลิดเพลินเจริญใจ จึงเกิดความเบื่อหน่าย

๖. **มฺยจิตุกัมยตาญาณ** (อ่านว่า มฺน จิ ตฺ กํ ะยะตา ยาน) ญาณตามเห็นด้วยความปรารถนาจะพ้นไป คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๕ ว่า เมื่อสังขารทั้งปวงน่าเบื่อหน่าย ไม่น่าเพลิดเพลินเจริญใจ ก็เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะพ้นไปจากสังขารเหล่านั้น

๗. **ปฏิสังขานุปัสสนาญาณ** (อ่านว่า ปะ ตี สังขา นุปัตสะนา ยาน) ญาณตามเห็นด้วยการพิจารณาหาทาง คือ เห็นต่อจากญาณที่ ๖ ว่า เมื่อปรารถนาจะพ้นไปจากสังขาร ก็กลับไปพิจารณาสังขารด้วยการกำหนดไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อหาทางปลดปล่อยออกไปให้พ้น

๘. **สังขารุเพกขญาณ** (อ่านว่า สังขารุ เพกขา ยาน) ญาณมองเห็นสังขารโดยความเป็นกลาง คือ เมื่อพิจารณาสังขารต่อไปก็จะเกิดความรู้เห็นสภาวะของสังขารตามความเป็นจริงว่ามันมีความเป็นอยู่ มีความเป็นไปอย่างนั้นเอง จึงวางใจเป็นกลาง ไม่ยินดีไม่ยินร้ายในสังขารทั้งหลาย ต่อจากนั้น จะเห็นนิพพานเป็นสันติบท(ทางสงบ) ญาณจึงมุ่งไปสู่นิพพาน เลิกเกี่ยวข้องกับสังขาร

๙. **สัจจานุโลมิกญาณ** (อ่านว่า สัจจา นุโลมิกะ ยาน) ญาณที่คล้อยตามการหยั่งรู้ร้อยสัจ คือ เมื่อวางใจเป็นกลางต่อสังขาร มุ่งตรงไปสู่นิพพานแล้ว ญาณที่คล้อยตามการหยั่งรู้ร้อยสัจ ๔ ก็เกิดขึ้น เป็นขั้นสุดท้ายของวิปัสสนาญาณ

ความรู้เรื่องวิปัสสนาญาณนี้อาจเข้าใจยากสำหรับผู้ไม่เคยฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาอย่างจริงจังและต่อเนื่อง แต่สำหรับผู้สนใจฝึกภาคปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จะเข้าใจดี และมีประโยชน์มาก เพราะนี่คือเป้าหมายของการบริหารจิตและเจริญปัญญา ซึ่งเป็นหลักการพัฒนาตนให้พ้นทุกข์อย่างเด็ดขาด เป็นความดีที่สมบูรณ์

สรุปว่า ผู้ครองตนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวปฏิบัติ จะประสบสันติสุขอย่างแท้จริง ดังที่พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ในตอนท้ายของอาธิปไตยยสูตร ตอนหนึ่งว่า

ส่วนคนมีธรรมเป็นใหญ่ ควรประพฤติตามธรรม
 มุณีผู้มีความบากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมไม่เสื่อม
 บุคคลใดมีความเพียร ชมมาร (กิเลสमार)
 ครอบงำจักรวาลผู้กำหนดชะตากรรมเสียได้
 สัมผัสธรรมเป็นที่สิ้นความเกิด (นิพพาน)
 บุคคลเช่นนั้นย่อมเป็นผู้รู้แจ้งโลก มีปัญญาดี
 เป็นมุณี หมดความทะยานอยากในสิ่งทั้งปวง

การครองคนตามหลักอธิปไตย ๓

อธิปไตย ๓ ตามหลักการปกครอง มีความหมายและความนิยมใช้ต่างกับอธิปไตย ๓ ที่กล่าวมาแล้ว ดังนี้

๑. **อัตตาริทธิ** หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำมีอำนาจเด็ดขาดและไม่จำกัด เทียบได้กับระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

๒. **โลกาธิปไตย** หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำถือเสียงของปวงชนในประเทศเป็นใหญ่ เทียบได้กับประชาธิปไตย

๓. **ธัมมาริทธิ** หรือ **ธรรมาธิปไตย** หมายถึง ระบอบการปกครองที่ผู้นำถือธรรมเป็นใหญ่ ในประเทศอินเดียในสมัยพุทธกาล มีระบอบการปกครองที่สำคัญอยู่ ๒ แบบ ได้แก่ แบบราชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่มีพระราชาเป็นใหญ่ เช่น ระบอบการปกครองของแคว้นมคธ แคว้นโกศล และแบบสามัคคีธรรม (หรือแบบสาธารณรัฐ) คือระบอบการปกครองที่ชนชั้นสูงคือวรรณะ กษัตริย์ร่วมกันปกครอง เช่น ระบอบการปกครองของแคว้นวัชชี แคว้นมัลละ แคว้นสักกะ

พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการปกครองโดยธรรมของธรรมาธิปไตย กล่าวคือ ไม่ว่าจะปกครองแบบใด ถ้าผู้ปกครองเป็นผู้ทรงธรรม ปกครองประชาชนโดยธรรม ทรงเรียกว่าธรรมาธิปไตย แม้ปกครองแบบราชาธิปไตย ถ้าพระราชาเป็นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ปกครองโดยธรรม ก็ทรงยกย่องว่าเป็นการปกครองที่ดี เป็นธรรมาธิปไตย ดังที่ตรัสยกย่องพระราชาไว้ว่า **ราชา มุขิ มนุสฺसानิ** : พระราชาเป็น

ประมุขของประชาชน และตรัสถึงการปกครองโดยธรรมของพระราชผู้ทรงธรรมไว้ในจกัถวัตติสูตร (พระไตรปิฎกเล่ม ๒๐) ความตอนหนึ่งว่า

พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เคารพธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองชนภายใน (พระมเหสี พระราชโอรส พระราชธิดา) พวกกษัตริย์ (เมืองขึ้น) ผู้ตามเสด็จ กำลังพล (ทหาร) พรหมณ์ คหบดี ชวานิคม ชาวชนบท สมณพราหมณ์ (นักบวช) สัตว์จำพวกเนื้อและสัตว์จำพวกนก โดยธรรม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการ ณ มหาสมามคม ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ว่า

“เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยาม”

ตลอดเวลาที่พระองค์ทรงครองราชย์มากกว่า ๖๐ ปี ย่อมเป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนชาวสยามและชาวโลกว่า พระองค์ทรงเป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นอบน้อมธรรม เคารพธรรม ยกย่องธรรม มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรมอย่างแท้จริง ทรงดำรงมั่นในทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุธรรม พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม เป็นต้น ทรงแนะนำสั่งสอนประชาชนชาวไทยให้ประพฤติธรรม และปฏิบัติหน้าที่ของตนๆ โดยธรรมมาโดยตลอด เช่น ทรงแนะนำให้ดำรงตนและประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะทรงใช้อำนาจอธิปไตย ๓ คือ อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการทางศาลก็ตาม แต่เมื่อใดที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะวิกฤตอันจะเป็นอันตรายร้ายแรงต่อประเทศชาติและประชาชน พระองค์ก็ทรงใช้พระราชอำนาจโดยธรรม เข้าระงับเหตุร้ายให้สงบระงับได้ด้วยดีตลอดมา

ตัวอย่างพระบรมราชโองการและพระราชดำรัสที่ทรงแนะนำพร้าสอนประชาชนให้ประพฤติธรรมและปฏิบัติหน้าที่โดยธรรม เช่น

๑. พระราชดำรัสที่ตรัสตอบพระบรมราชวงศ์ คณะรัฐมนตรี ข้าราชการและประชาชนที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ณ สีหบัญชร พระที่นั่งอนันตสมาคม เนื่องในงาน ๖๐ ปี แห่งการครองราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๙ มีความสำคัญ ดังนี้

“ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้มาอยู่ในท่ามกลางมหาสมาคม พร้อมพรุ่งด้วยบุคคล จากทุกสถาบันในชาติ ตลอดจนประชาชนชาวไทย ขอขอบใจในคำอำนวยพรและการ เถลิมฉลองยิ่งใหญ่ ที่ทุกคนตั้งใจจัดให้ข้าพเจ้าเป็นพิเศษ ทั้งรัฐบาลได้จัดงานครั้งนี้ได้ เรียบร้อยและงดงาม น้ำใจไมตรีของประชาชนชาวไทยที่ร่วมกันแสดงออกทั่วประเทศ รวมทั้งที่พร้อมเพรียงกันมาในวันนี้ น่าปลาบปลื้มใจมาก เพราะแต่ละคนได้แสดงออก และตั้งใจมาด้วยความหวังดีจากใจจริง จึงขอขอบใจทุกๆ คน จิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความ ประารถนาดีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทุกคนทุกฝ่าย ทำให้ข้าพเจ้าเห็นแล้วมี กำลังใจมากขึ้น นึกถึงคุณธรรมซึ่งเป็นที่ตั้งของความรัก ความสามัคคี ที่ทำให้คนไทยเรา สามารถร่วมมือร่วมใจกันรักษาและพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันไปได้ตลอด รอดฝั่ง

ประการแรก คือ การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน

ประการที่สอง คือ การที่แต่ละคนต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงาน ประสานประโยชน์กัน ในงานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ

ประการที่สาม คือ การที่ทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฏกติกา และใน ระเบียบแบบแผน โดยเท่าเทียมเสมอกัน

ประการที่สี่ คือ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้อง เทียงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุผล

หากความคิด จิตใจ และการประพฤติปฏิบัติที่ลงรอยเดียวกันในทางที่ดี ที่เจริญนี้ยังมีพร้อม มวลในกาย ในใจของคนไทย ก็มั่นใจได้ว่า ประเทศชาติไทยจะดำรงมั่นคงอยู่ตลอดไปได้ จึงขอให้ท่าน ทั้งหลายในมหาสมาคมนี้ ทั้งประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ได้รักษาจิตใจและคุณธรรมนี้ไว้ให้ เหนียวแน่น และถ่ายทอดความคิดจิตใจนี้กันต่อไปอย่าให้ขาดสาย เพื่อให้ประเทศชาติของเราดำรง ยืนยงอยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและในภายหน้า...”

๒. พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระ บรมพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ มณฑลพิธีท้องสนามหลวง เนื่องในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ความตอนหนึ่งว่า

“...คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติ มีอยู่ ๔ ประการ **ประการแรก** คือ การรักษาความสัจ ความจริงใจต่อตัวเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม **ประการที่สอง** คือ การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเอง ให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจ ความดีนั้น **ประการที่สาม** คือ การอดทน อดกลั้น และอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุประการใด **ประการที่สี่** คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ประการนี้ ถ้าแต่ละคนพยายามปลุกฝังและบำรุงให้เจริญงอกงามขึ้นโดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุข ความร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคงก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์”

๓. พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖

ทำการทำงานสร้างเกียรติยศชื่อเสียงและความเจริญก้าวหน้า นอกจากจะต้องใช้วิชาความรู้ที่ดีแล้ว แต่ละคนยังต้องมีจิตใจที่มั่นคงในความสุจริตและมุ่งมั่นต่อความสำเร็จเป็นรากฐานรองรับ กับต้องอาศัยกุศโลบาย หรือวิธีการอันแยบคายในการประพฤติปฏิบัติเข้าประกอบอีกหลายประการ **ประการแรก** ได้แก่การสร้างศรัทธาความเชื่อถือในงานที่กระทำ ซึ่งเป็นพลังกำลังส่งเสริมให้เกิดความพอใจและความเพียรพยายามอย่างสำคัญ ในอันที่จะทำการงานให้บรรลุผลเลิศ **ประการที่สอง** ได้แก่การไม่ประมาทปัญญาความรู้ ความฉลาดสามารถ ทั้งของตนเองทั้งของผู้อื่น ซึ่งเป็นเครื่องช่วยทำงานได้ก้าวหน้ากว้างไกล **ประการที่สาม** ได้แก่การตามรักษาความจริงใจ ทั้งต่อผู้อื่นทั้งต่อตัวเอง ซึ่งเป็นเครื่องทำให้ไว้วางใจร่วมมือกัน และทำให้งานสำเร็จได้โดยราบรื่น **ประการที่สี่** ได้แก่การกำจัดจิตใจที่ต่ำทราม รวมทั้งสร้างเสริมความคิดจิตใจที่สะอาดเข้มแข็ง ซึ่งจะช่วยให้ฝึกฝนแต่ในทางที่จะปฏิบัติดี ให้เกิดความก้าวหน้า **ประการที่ห้า** ได้แก่การรู้จักสงบใจ ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ยังคิดได้ในเมื่อมีเหตุทำให้เกิดความหวั่นไหวฟุ้งซ่าน และสามารถพิจารณาแก้ไขปัญหาได้โดยถูกต้อง คุณสมบัติหรือคุณธรรมที่กล่าวแล้วทั้งที่เป็นส่วนรากฐาน ทั้งที่เป็นส่วนวิธีการ ต่างเป็นเหตุเป็นผลอาศัยกัน และเกื้อกูลส่งเสริมกันอยู่ทั้งหมด จะอาศัยเพียงข้อหนึ่งข้อใด หรือเพียงบางส่วนบางข้อมิได้ เพราะจะไม่ช่วยให้เกิดผล หรือได้ผลน้อย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องพยายามอบรมสร้างเสริมให้บริบูรณ์ขึ้นแต่ละข้อ และทุกข้อ เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวประชุมพร้อมกัน

ขึ้นแล้ว จึงจะบันดาลผลเลิศให้เกิดขึ้นสมบูรณ์ บริบูรณ์เป็นประโยชน์ช่วยตัวช่วยผู้อื่นได้
อย่างแท้จริง

พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน
วันที่ ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖

๔. พระราชดำรัสที่พระราชทานในการเสด็จออกมหาสมาคม ในงานพระราชพิธีเฉลิม
พระชนมพรรษา พุทธศักราช ๒๕๕๒ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๕
ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒ ความสำคัญว่า

“ขอขอบพระทัย และขอใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง ที่มีไมตรีจิต พรั่งพร้อมกันมาให้พร
วันเกิด ด้วยถ้อยคำที่เลือกสรรมาจากใจ ซึ่งปรารถนาดี มุ่งหมายให้ข้าพเจ้า มีความสุข
ความสวัสดิโดยประการต่าง ๆ

ความสุขความสวัสดิของข้าพเจ้า จะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยบ้านเมืองของเรา มีความเจริญมั่นคง
เป็นปกติสุข ความเจริญมั่นคงทั้งนั้น จะสำเร็จผลเป็นจริงได้ ก็ด้วยทุกคน ทุกฝ่ายในชาติ
มุ่งที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตน ให้เต็มกำลัง ด้วยสติรู้ตัว ด้วยปัญญา รู้คิด และด้วยความสุจริต
จริงใจ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ยิ่งกว่าส่วนอื่น

จึงขอให้ท่านทั้งหลายในที่นี้ ซึ่งมีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ อยู่ในสถาบันหลักของประเทศ และ
ชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทำความเข้าใจในหน้าที่ของตน ให้กระจ่าง แล้วตั้งจิตตั้งใจให้เที่ยงตรง
หนักแน่น ที่จะปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด เพื่อให้สำเร็จประโยชน์ส่วนรวมอันไพบูรณ์ คือ
ชาติบ้านเมือง อันเป็นที่อยู่ ที่ทำกินของเรา มีความเจริญมั่นคงยั่งยืนไป

ขออำนาจแห่งคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จงดคุ้มครองรักษาท่าน ให้ปราศจากทุกข์
ปราศจากภัย และอำนวยสุขสิริสวัสดิ พิพัฒนามงคล ให้สัมฤทธิ์ แก่ท่านทั่วหน้ากัน”

พระบรมราชาโหวาท พระราชดำรัสที่อัญเชิญมาเป็นตัวอย่างนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า
พระองค์เป็นพระธรรมราชา ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์แห่งมหาชนชาวสยาม
ตลอดมา ถ้าประชาชนชาวสยามน้อมนำพระบรมราชาโหวาท และพระราชดำรัสที่พระราชทานในโอกาส
ต่างๆ มาปฏิบัติให้เกิดผลทั้งในการครองตน ครองคนและครองงาน ตามนัยแห่งอธิปไตย ๓
ของพระพุทธเจ้า ประเทศชาติก็จะเจริญมั่นคง ประชาชนทั้งประเทศก็จะมีสุขสงบทั่วหน้ากัน

บทสรุป

ประเทศไทยปกครองตามระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๗๕ จนถึงบัดนี้ คนไทยส่วนหนึ่ง ทั้งนักการเมือง นักวิชาการและประชาชน ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่า ประชาธิปไตยที่แท้จริงคืออะไร ที่ว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย” นั้น หมายความว่าอย่างไร แต่ทุกคนมีสิทธิและอำนาจหน้าที่ในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้นอย่างไร ข้อคำถามเหล่านี้ประมวลขึ้นจากการเรียกร้องประชาธิปไตยของคนไทยจำนวนหนึ่งซึ่งนัดชุมนุมกันอยู่ในขณะนี้

บทความนี้เขียนขึ้นเพื่อเสนอแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตย ที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ในอาธิปไตยยสูตร โปรดพิจารณาว่า ถ้าคนไทยทุกคนนำหลักอธิปไตย ๓ มาใช้เป็นหลักการครองตน และครองคนอย่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้ตลอดมา เชื่อว่า บ้านเมืองของเราจะเจริญมั่นคงให้ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหล้า ชาวประชาก็ผาสุก ไม่ต้องเรียกร้องจากใคร เพราะทุกคนนั่นเองเป็นผู้มีส่วนสร้างประชาธิปไตย

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “จักกวัตตสูตร” และ “อาธิปไตยยสูตร” ใน พระไตรปิฎกภาษาไทย

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๒๐, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____, มโนรถปูรี (อรรถกถาสังยุตตนิทาย ภาค ๒). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๓.

สำนักงาน ก.พ., ตามรอยพระยุคลบาท. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๒.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐.

กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐.